

ADABIYOT ORQALI BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA
EKOLOGIK ONGNI SHAKLLANTIRISH

Kurbanova Gulzoda Yunusovna

BuxDPI o'qituvchisi

gulzodakurbanova84@gmail.com

Hamroyeva Nozima Boboqulovna

1-bosqich talabasi

Q. Murtazoyev ko'chasi 13 A-uy

Tel.: +99877208091

Annotatsiya. *Ushbu maqolada o'sib borayotgan yosh avlodning atrof-muhitga bo'lgan munosabatini to'g'ri shakllantirish, tabiatda ma'lum bo'lgan bor resurslardan unumli va tejamkor foydalanish hamda shu sohada hozirgi paytda ko'plab uchrayotgan muammolar va ularning yechimlari, muammolarni hal etishda ota-onalar va ustozlar bergan tarbiyalarining nechog'lik ahamiyat kasb etishi haqida so'z yuritilgan.*

Annotation. *This article discusses the importance of shaping the younger generation's attitude toward the environment, promoting efficient and sustainable use of natural resources, and addressing current ecological challenges and their solutions. It highlights the crucial role of upbringing provided by parents and teachers in resolving these issues.*

Kalit so'zlar: *ekologik ong, tabiatni muhofaza qilish, ekologik ta'lim, hissiy bog'lanish, axloqiy qadriyatlar, interfaol munozaralar, tabiatga muhabbat, atrof-muhit mas'uliyati, integrativ yondashuv, bolalar tasavvuri.*

Keywords: *ecological awareness, nature conservation, environmental education, emotional connection, moral values, interactive discussions, love for nature, environmental responsibility, integrative approach, children's imagination*

Ekologik ong – bu tabiatni muhofaza qilish, uning resurslarini oqilona iste'mol qilish va atrof-muhit bilan uyg'un yashash zarurligini anglashdir. Boshlang'ich sinf yoshidagi bolalarga ekologik tarbiya berishda adabiyot asosiy vositalardan biridir. Badiiy asarlar orqali bolalarga tabiat sevgisi, hayvonlar va o'simliklarni himoya qilish tuyg'usi singdiriladi. Zamonaviy dunyoda ekologik muammolar kundan-kunga keskinlashib borayotgan sharoitda, bolalarga erta yoshdan ekologik ongni shakllantirish eng muhim vazifalardan biriga aylanyapti. Boshlang'ich sinf o'quvchilari tabiatni o'rganish va uni hurmat qilish zarurligini tushunishlari uchun eng nozik va sezgir davrda bo'ladi. Adabiyot – bu bolalarning qalbiga kirish, ularga yaxshi tuyg'ular uyg'otish va ekologik mas'uliyatni shakllantirishda qo'llaniladigan kuchli vositadir.

Adabiy asarlar orqali bolalar tabiatning go'zalligi, uning ahamiyati va uni asrash lozimligi haqida obrazli va his-tuyg'ularga ta'sir qiluvchi usulda bilib olishadi. Rangli she'rlar, qiziqarli hikoyalar va pedagogik jihatdan tuzilgan matnlar yordamida yosh

o'quvchilarda ekologik tafakkurni rivojlantirish, ularni atrof-muhitni muhofaza qilishga qiziqtirish mumkin. Ushbu maqolada biz adabiyot vositasidan foydalanib, boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik ongni shakllantirishning pedagogik imkoniyatlarini, metodik yondashuvlarni va amaliy misollarni ko'rib chiqamiz. Maqsadimiz – yosh avlodni tabiatga mehr bilan qaraydigan, uning muhofazasi uchun faol harakat qiladigan va ekologik jihatdan tushunchali fuqarolar sifatida tarbiyalashdir.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik ongni shakllantirishda adabiyotning roli ayniqsa muhimdir. Yosh yoshdagi bolalarga tabiatni sevish, uning ahamiyatini tushunish va atrof-muhitni asrash zarurligini tushuntirishda badiiy asarlar – ertaklar, she'rlar, hikoyalar – kuchli vositadir. dabiyot bolalarning hissiyotlariga ta'sir ko'rsatadi, ularning tasavvurlarini boyitadi. Badiiy obrazlar bolalarda tabiatga nisbatan mehr va g'amxo'rlik hissini uyg'otadi.

Ekologik mavzudagi asarlarni o'qish metodikasiga quyidagi usullardan foydalanilsa maqsadga muvofiq bo'ladi:

– **Interfaol usullar:** O'qituvchi ertak yoki hikoyani o'qib, bolalar bilan muhokama qilishi, masalan, "Agar daraxtlar yo'qolsa, nima bo'lardi?" kabi savollar berish orqali ekologik fikrlashni rivojlantirishi mumkin.

– **Tasviriy faoliyat:** She'r yoki hikoya asosida rasmlar chizish, qo'g'irchoq teatrlari bilan sahnalashtirish bolalarni bilimlarini mustahkamlaydi.

– **Amaliy dasturlar:** "Daraxt ekamiz", "Qushlar uchun uyalar yasaymiz" kabi loyihalar adabiy asarlardan olgan ilhomni amaliyotga tatbiq etish imkonini beradi.

Adabiy asarlar bolalarni faol ekologik harakatlarga undashi kerak. Masalan, Z. Diyor qalamiga mansub "Yerim – jannatim" she'ri o'qilgandan so'ng, bolalar bilan maktab hovlisini tozalash, ko'chat ekish kabi tadbirlar o'tkazish samarali bo'ladi.

Adabiyot bolalarda ekologik ongni shakllantirishning nozik, lekin kuchli vositasidir. Badiiy matnlar orqali tabiat haqida bilim berish, uni sevdirish va asrashga undash boshlang'ich sinf o'quvchilarining ekologik madaniyatini shakllantirishning asosiy yo'nalishlaridan biridir.

Adabiyotning ekologik ong shakllantirishdagi ahamiyati juda muhimdir Adabiy asarlar bolalarga: tabiat haqida bilim beradi (hayvonlar, o'simliklar, tabiat hodisalari); atrof-muhitni muhofaza qilish zarurligini tushuntiradi; ekologik muammolar haqida xabardor qiladi (ifloslanish, suv tanqisligi, o'rmonlarning qirilib ketishi); tabiatga mehr va g'amxo'rlik tuyg'usini uyg'otadi.

O'qituvchilar o'quvchilarda ekologik ongni o'stirish uchun quyidagi metodlarni qo'llashi mumkin:

- 1) **O'qish va tahlil qilish** – asarni o'qib, undagi ekologik g'oya muhokama qilinadi.
- 2) **Ijodiy topshiriqlar** – "Agar daraxtning o'rnida men bo'lsam..." kabi insholar yozish.
- 3) **Rasmlar chizish** – o'qilgan asar asosida tabiat manzaralari tasvirlash.
- 4) **Teatrlashtirish** – ekologik mavzuda kichik spektakllar tashkil etish.

- 5) **Ekologik loyihalar** – "Daraxt ekamiz", "Qog'ozni qayta ishlaymiz" kabi amaliy tadbirlar.

Bundan tashqari o'qituvchilar yosh darajasiga mos adabiyot tanlash, o'quv jarayonini vizual materiallar (plakatlar, videolar) bilan boyitish, ekologik o'yinlar va interfaol mashqlardan foydalanish hamda maktab atrofida (tabiat ekskursiyalari, quşlar uyasi qurish) tashkil qilish kabi ekologik tadbirlarni tashkillashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa qilib aytganda, adabiyot – bolalarda ekologik ongni shakllantirishning samarali vositasi hisoblanadi. Badiiy matnlar bolalarning hissiyotlariga ta'sir etib, ularni tabiatni asrash va uni muhofaza qilishga undaydi. Boshlang'ich sinf o'qituvchilari adabiy asarlarni kreativ usullarda qo'llab, yosh avlodda ekologik tarbiyani mustahkamlashlari mumkin.

Adabiyotlar ro'yxati

- ❖ O'z. Resp. Prezidenti Sh. M. Mirziyoyev Odamlar yaxshi yashashi uchun zarur sharoit yaratish - barcha rahbarlarning asosiy vazifasidir. "Xalq so'zi" gazetasi, 2017-yil 28-fevral.
- ❖ Kurbanova, G. (2021). The problem of ecological education in the 20th century of children's literature. *Middle European Scientific Bulletin Issn*, 2694-9970.
- ❖ Kurbanova Gulzoda Yunusovna. Prishvin ijodida tabiat tasviri. Journal of advanced research and stability (jars)/ 2021/10/5/ Volume: 01 Issue: 05 | 2021 ISSN: 2181-2
- ❖ To'xta Boboyev. "Adabiyotshunoslikka kirish asoslari", 41-bet.
- ❖ Gulzoda K. (2023). The influence of fairy tales on the moral education of children in primary school. *Ta'limning zamonaviy transformatsiyasi*, 2(1), 394-396.
- ❖ Mamashokirov S. «Ekologik barkororlik omillari» Tafakkur jurnali, 2005 yil, 1- son. Falsafa tarixi. T.: O'zbekiston Faylasuflari Milliy Jamiyati, - 139 b.
- ❖ O'z. Resp. Prezidenti Sh. M. Mirziyoyev Odamlar yaxshi yashashi uchun zarur sharoit yaratish - barcha rahbarlarning asosiy vazifasidir. "Xalq so'zi" gazetasi, 2017-yil 28-fevral.
- ❖ Kurbanova, G. (2021). The problem of ecological education in the 20th century of children's literature. *Middle European Scientific Bulletin Issn*, 2694-9970.
- ❖ Kurbanova Gulzoda Yunusovna. Prishvin ijodida tabiat tasviri. Journal of advanced research and stability (jars)/ 2021/10/5/ Volume: 01 Issue: 05 | 2021 ISSN: 2181-2
- ❖ To'xta Boboyev. "Adabiyotshunoslikka kirish asoslari", 41-bet.
- ❖ Gulzoda, K. (2023). The influence of fairy tales on the moral education of children in primary school. *Ta'limning zamonaviy transformatsiyasi*, 2(1), 394-396.
- ❖ Mamashokirov S. «Ekologik barkororlik omillari» Tafakkur jurnali, 2005 yil, 1- son. Falsafa tarixi. T.: O'zbekiston Faylasuflari Milliy Jamiyati, - 139 b.
- ❖ Тошева Д. И., Жамолова Г. К. Экологическое воспитание. Младших школьников //Вопросы науки и образования. – 2021. – №. 19. – С. 46-51